

- **שם המחקר:** בחינת שילוב תלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בישראל: מאפיינים עיקריים ומידת שביעות הרצון של הצוות החינוכי, של התלמידים ושל הוריהם
- **שנה:** 2020
- **סוג מחקר:** מחקר
- **מס' קטלוגי:** 890-66-2018
- **שמות החוקרים:** פרופ' טלי היימן וד"ר גלעדה אבישר
- **רשות המחקר:** האוניברסיטה הפתוחה והמכללה האקדמית בית ברל

תקציר מנהלים

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

תמצית

במחקר זה נבחנו תהליכי שילוב של תלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית בקרב הצוות החינוכי, התלמידים עם מש"ה והוריהם. בנוסף נבחנו היבטים לימודיים, חברתיים והתנהגותיים של התלמידים המשולבים; תפיסת בעלי העניין את הסביבה כתומכת, מעניקה מענה רגשי ומתייחסת לצרכיהם של התלמידים המשולבים ומידת שביעות הרצון שלהם וכן תפיסות התלמידים המשולבים. הנתונים נאספו במגזר היהודי בלבד באמצעות שאלון וראיון אישי. נמצא שתלמידים עם מש"ה משולבים בכיתות הרגילות בשילוב יחידני מלא או חלקי וכן בשילוב כוללני בבית ספר מכיל וכן נמצאו יותר גורמים שמקדמים יישום שילוב של תלמידים עם מש"ה מאשר גורמים שמעכבים. האפשרות ללמוד בכיתה הרגילה נתפסת כהזדמנות להשתלבות חברתית ובתוך כך התלמידים המשולבים תופסים את התלמיד המשולב כחלק בלתי נפרד מקבוצת השווים לצד ההבנה שיש לעזור לו.

תקציר

בשנה"ל תשע"ה 58% מן התלמידים הזכאים לשירותי חינוך מיוחד בישראל שולבו במערכת החינוך הרגילה מהם 1% עם משכל גבולי ופחות מ 1% עם מוגבלות שכלית במידה קלה, בינונית, בינונית מורכבת וקשה. במחקר נבחנו תהליכי שילוב של תלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית (להלן: מש"ה) תוך זיהוי המאפיינים של כל תהליך; היבטים לימודיים, חברתיים והתנהגותיים של התלמידים המשולבים; תפיסת בעלי עניין (הצוות החינוכי, התלמידים עם וללא מש"ה והוריהם) את הסביבה כתומכת ומתייחסת לצרכיהם של התלמידים המשולבים; מידת שביעות רצון ותפיסות התלמידים עם התפתחות תקינה. הנתונים נאספו באמצעות שאלון וראיון אישי. אוכלוסיית המחקר הקיפה את כל התלמידים (N=292) עם מש"ה שלומדים בשילוב, הוריהם, חבריהם לכיתה ללא מש"ה ומורות ומנהלים מבתי ספר משלבים (N=207) במגזר היהודי בישראל. למרות המאמץ הרב שהושקע בגיוס משתתפים מספרם בפועל הינו מצומצם אך מייצג ארבע קבוצות של בעלי עניין.

במחקר נמצא שתלמידים עם מש"ה משולבים בכיתות רגילות בשילוב יחידני מלא או חלקי או בשילוב כוללני בבית ספר מכיל; המשתתפים הצביעו על יותר גורמים שמקדמים יישום שילוב של תלמידים עם מש"ה מאשר על גורמים מעכבים. שני גורמים מקדמים נתפסים כחשובים ביותר על ידי הצוות החינוכי והמנהלים: המשפחה ובעיקר הקשר של אנשי הצוות עם ההורים ועבודת הצוות בבית הספר; חשיבות מרכזית בשילוב תלמידים עם מש"ה יש לממד

החברתי. הורים הצביעו על האפשרות ללמוד בכיתה הרגילה כהזדמנות להשתלבות חברתית וצינו את הקשר שבין התקדמות אישית לבין הצלחות לימודיות וחברתיות. התלמידים עם התפתחות תקינה ובעיקר בכיתות היסוד, תופסים את התלמיד המשולב כרכיב אינטגרלי בקבוצת השווים לצד הבנה שיש לעזור לו.

שיטת המחקר

אוכלוסיית המחקר הקיפה את כל התלמידים המוכרים על ידי משרד הרווחה ומשרד החינוך כבעלי מוגבלות שכלית. המפקחת הארצית באגף א' חינוך מיוחד במשרד החינוך שאחראית על תחום מוגבלות שכלית, העבירה אלינו רשימה כוללת הרשימה הקיפה 357 בתי"ס ו- 1145 תלמידים בכל מגזרי החינוך. הנתונים נאספו באמצעות שאלון וראיון אישי. אוכלוסיית המחקר הקיפה את כל התלמידים (N=292) עם מש"ה שלומדים בשילוב, הוריהם, חבריהם לכיתה ללא מש"ה ומורות ומנהלים מבתי ספר משלבים (N=207) במגזר היהודי בישראל. למרות המאמץ הרב שהושקע בגיוס משתתפים מספרם בפועל הינו מצומצם אך מייצג ארבע קבוצות של בעלי ענין.

ממצאים עיקריים ודיון

מן הניתוחים הכמותיים והאיכותניים של הנתונים עולה החשיבות הרבה שכל המשתתפים מייחסים לממד החברתי בשילוב תלמידים עם מש"ה. ככל שהמורה תופס את התלמיד פחות בודד ויותר מסוגל מבחינה חברתית הוא תופס אותו יותר נתרם מהשילוב. ככל שההורה תופס את יכולת הילד כגבוהה יותר, כך הוא תופס שתהייה לו יותר תמיכה חברתית מצד הילדים האחרים ושהוא יהיה פחות בודד. ככל שההורה תופס את הילד כפחות בודד, כך הוא תופס שתהייה לו יותר תחושת רווחה אישית. בהשוואה להורים, המורים המשלבים ציינו גבוה יותר את יתרונות השילוב ואת שביעות רצונם מהשילוב. ההורים הצביעו על האפשרות ללמוד בכיתה הרגילה כהזדמנות להשתלבות חברתית וצינו את הקשר שבין התקדמות אישית לבין הצלחות לימודיות וחברתיות. התלמידים המשלבים ובעיקר בכיתות היסוד, תופסים את התלמיד המשולב כרכיב אינטגרלי בקבוצת השווים לצד הבנה שיש לעזור לו.

המלצות למחקרי המשך

מבחינה יישומית, ממצאי המחקר עשויים לתרום לקידום היבטים שונים בהליך השילוב של תלמידים עם מש"ה, ארגוניים ופדגוגיים, הן בפיתוח תוכניות התערבות חברתיות ורגשיות, והן בקידום לימודי המלצות לצוות החינוכי:

- הקניית ידע תיאורטי ומתן כלי התמודדות מעשיים יסייעו לצוות החינוכי והטיפול בשילובם של אנשים עם מש"ה במסגרות החינוך ובקהילה.
- התמיכה במורים המלמדים במסגרות החינוך הרגיל תכלול פיתוח מקצועי תוך שיתוף פעולה עם המורים לחינוך מיוחד, ופיתוח מנהיגות תומכת בבתי הספר עם צוות חינוכי הבקיא במענה לילדי החינוך המיוחד.
- קידום שיתופי פעולה בין צוות ההוראה וההורים.
- הקמת פורום רב תחומי לחשיבה משותפת, שיקלול צוות חינוכי, פסיכולוגים, עובדים סוציאליים, בני המשפחה של תלמידים המשולבים, שייפגש מספר פעמים בשנה על מנת לקדם את ההשתלבות המיטבית בבית הספר בכל שלבי החינוך וכן קידום התמיכה החברתית בעזרת חינוך והסברה מגיל צעיר.

- שילוב בתוכנית הלימודים של המוסדות להשכלה גבוהה ושל המסגרות להכשרה להוראה, קורסים ייעודיים המתייחסים לאדם עם מוגבלות בכלל ולאנשים עם מש"ה בפרט, בהיבטים שונים כמו המערכת המשפטית, החברתית והקהילתית בית-ספרית.
- המלצות הממוקדות בתלמידים המשולבים:
- לקדם הכלה ושילוב בעלי אופי שונה מכיתה ז' ומעלה, תוך שימור ההיבט החברתי אך עם התייחסות לפערים הגדלים מבחינת יכולות לימודיות.
- יש לתגבר נוכחות של תלמידים עם מש"ה גם ברשתות החברתיות, ביוטיוב, אינסטגרם וכדומה.
- בהליך השילוב יש לתת את הדעת למרקם החברתי בין תלמידים עם מש"ה ותלמידים משלבים ללא מוגבלות, תוך עידוד וקידום ההכשרה לסגלי החינוך במסגרות חינוך המשלבות תלמידים עם מש"ה.
- להמשיך ולבחון את תפיסת הבוגרים עם מש"ה להבנת המרקם הכיתתי של הכיתה המשלבת ולתובנות בנוגע להשלכות השילוב על כלל התלמידים, וגם את תפיסת הצוותים החינוכיים והורי התלמידים אודות תרומת השילוב מן ההיבט הלימודי והחברתי.

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)